

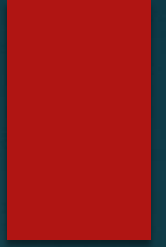

Тыва дылда стильдер

Функционалдыг стиль аргалары

*Тыва дылды ажсыглап
турарының аайы-биле*

*Тыва дылды ажсыглап
турарының айы-биле*

**Чугаалажыр
СТИЛЬ**

*Тыва дылды ажсыглап
турарының аайы-биле*

**Чугаалажыр
СТИЛЬ**

**НОМ
СТИЛИ**

*Тыва дылды ажсыглап
турарының аайы-биле*

Чугаалажыр

СТИЛЬ

НОМ

СТИЛИ

Эртем

*Тыва дылды ажсыглап
турарының аайы-биле*

**Чугаалажыр
СТИЛЬ**

НОМ

СТИЛИ

Эртем

албан-херек

Тыва дылды ажыглап турарының аайы-биле

▶ **Чугаалажыр
СТИЛЬ**

**НОМ
СТИЛИ**

Эртем

албан-херек

публицистика

Тыва дылды ажсыглап турарының аайы-биле

**Чугаалажыр
СТИЛЬ**

**НОМ
СТИЛИ**

Эртем

албан-херек

публицистика

чечен чогаал

Чугаалажыр стиль

Онзагай талалары:

- ✓ Бөдүүн чугаа сөстөрүн хереглээри
- ✓ Артынчылар
- ✓ Бичеледир, чассыдар кожумактарлыг чүве аттарын хөйнүң санының –*лар* деп кожумааның база *суг* деп сөстүң дузазы-биле кижилерни бөлүктөй көргүзери
- ✓ Домакта сөстөрүниң туружун элээн хостуг ажыглаары
- ✓ Аян сөстөрүн ажыглаары
- ✓ Адалгаларны ажыглаары
- ✓ Дорт чугааны ажыглаар
- ✓ Диалогту ажыглаары

Тема:

Функционалдыг
СТИЛИСТИКА

Кичээлдин сорулгалары:

1. Функционалдыг стильдерни катаптаар
2. Созуглелдин стилин тодарадып ооренир
3. Стильдерни амыдыралга ажыглап билир кылдыр чанчыгып алыр

Хол үжүүн бижиириниң дүрүмнери:

1. Документиниң ады.
2. Хол үжүү бижип турар кижиниң долу ады болгаш күүседип турар ажылы.
3. Кандыг албан черинден азы кижиден чүнү алганы.
4. Алган чүүлүнүң ады, түнү (ооң үнезин саннар-биле айыткаш, скобка иштинге сөс-биле бижиир).
5. Чүү чүвеге (документ, айтышкын, дужаал, дилег...) үндезилээш алганы.
6. Ап турар кижиниң холунуң үжүү.
7. Хол үжүүн бижээн ай, хүнү, чылы.

Сөзүглел №1.

Статья 5. Күрүне дылдары

1. Тыва Республиканың Күрүне дылдары тыва болгаш орус дылдар болур.

2. Тыва Республика шупту нацияларның дылдарын кадагалап арттырып алырынга болгаш ону шинчилээринге база ооң сайзыраарынга эптиг байдалдарны тургузарын хандырып турар.

Сөзүглел №2.

Таптыг-ла 10 шак турда Спасский хаалгазындан аскымнап турар ак аьдын мунупкан Ада-чур...уң дайынының маадыры маршал Г. К. Жуков үне халдып келди. Аңаа уткуй шериг пар...ының командылакчызы маршал Рокоссовский база-ла ак аь...ыг халдып бар чор. Көрбээним-даа көрүп хөрек-чүрээм хөлзеп тур. Шүлүктүң одуруглары-даа төрү...үнүп кээп тур. Дайылдажып турган шериг кезектери фронтузунуң аайы-биле эр...ип тургулаан.

Баштайгы кезектер эртип турда, шинелиниң хөрээнде орде...ери чайыннаан даянгыштыг улгады берген кижиги сорук кирип алгыра каапты:

Бо-...ур, бо-...ур бистиң фронтувус дей каапкаш карактарының бүлдеңнээн чажын чоода чоруй уламчылады. Бо Украинаның №1 фронтузу-...ур, бистиң тывалар аңаа тулчуп турган болдур ийин диди. Ол бистиң депутат Сергей Кочетов-...ур.

Сөзүглел №3.

Тыва улустун хоочун уран культуразында көскү черни аас чогаалы (фольклор) ээлеп турар. Ол музыка, чурумалдыг каасталга, сиилбиг болгаш янзы-бүрү оюннар-биле кады үедүптен бээр чоннун ортузунга нептереп, шылгараңгай эстетиктиг рольду ойнап келген.

Аас чогаалы болза кижини төрелгеттеннин угаан-бодал ажылынын кайгамчыктыг чедишкенинин бирээзи. Чогаадылганын бо хевири эрте-бурунгу шагдан бээр делегейнин шупту улустарында бар. Ниитилелге кандыг-даачүве онза хереглел чокка тывылбас-даа, үр туруп-даа шыдавас. А фольклор баштайгы төрел бөлүк амыдыралындан бээр амга чедир хөгжүп, узун төөгүнү эрткен. Ол дыл ышкаш, кижиден кажан-даа адырлып көрбээн.

Сөзүглел №4.

Чер кырының 11 хире хуузу кылагар дош-биле шыптынган. Амгы үеде доштуң объемун 30000000 квадрат километр кылдыр санап турар. Ук объемче айсбергтер, Соңгу полюстун доштуг бөрттери, Антарктиданың материк доштары база шыпшыктарның доштуг бедиктери кирип турар.

Бир эвес черниң кырын доштуг объем-биле дески кылдыр шывар болза, ол чер кырын 60 сантиметр хире кылын кылдыр шыптар. Чер кырында эң-не кылын дош Антарктидада – 5000 метр хире. Бир эвес бүдүн чер кыры доштуң чайынналыры ышкаш болур болза, чер кырының ортумак температуразы 90 хире градус болур.

1 сөзүглел *албан-херек* стилинге

хамааржыр. *Онзагайы*: Сөстери, сөс
каттыжыышкыннары бодалды анаа-ла
соок аян-биле дамчыдып турар,
сагыш-сеткил, эмоция сиңген утка
чок, сөстерниң дорт уткалары
ажыглаттынып турар.

2 сөзүглел *чечен чогаал* стилинге хамааржыр. *Онзагайы*: Номчукчунуң угаан-медерелинден аңгыда, ооң сагыш-сеткилинге дээр болгаш аңаа чер-чурттунуң маадырларынга чоргаарал хөөнүн кирип турар, дорт чугааны ажыглааны, диригжидилгени ажыглаан.

Таптыг-ла 10 шак турда, Спасский хаалгазындан аскымнап турар ак аьдын мунупкан Ада-чурттун дайынының маадыры маршал Г. К. Жуков үне халдып келди. Аңаа уткуй шериг парадының командалакчызы маршал Рокоссовский база-ла ак аьттыг халдып бар чор. Көрбээним-даа көрүп, хөрөк-чүрээм хөлзеп тур. Шүлүктүң одуруглары-даа төрүттүнүп кээп тур.

Дайылдажып турган шериг кезектери фронтузунуң аайы-биле эрттип тургулаан.

- Баштайгы кезектер эртип турда, шинелиниң хөрээнде орденнери чайыннаан даянгыштыг улгады берген кижиги сорук кирип алгыра каапты:

- Бо-дур, бо-дур бистиң фронтувус! – дей каапкаш, карактарының бүлдеңнээн чажын чоода чоруй уламчылады. – Бо Украинаның №1 фронтузу-дур, бистиң тывалар аңаа тулчуп турган болдур ийин – диди. Ол бистиң депутат – Сергей Кочетов-тур.

төрүттүнүп кээп тур - диригжидилге

ПУБЛИЦИСТИКА СТИЛИ

Тыва улустуң хоочун уран культуразында көскү черни аас чогаалы (фольклор) ээле турар. Ол музыка, чурумалдыг каастанга, сиилбиг болгаш янзы-бүрү оюннар биле кады үе-дүптен бээр чоннуң ортузунганеп тереп, шылгараңгай эстетикти рольду ойнап келген.

Аас чогаалы болза кижитөрөлгөттенниң угаан-бодал ажылының кайгамчыктыг чеди ишкиннериниң бир ээзи.

Чогаадылганың бохевири эрте-

бурунгу шагдан бээр делегейниң шуптуулустарында бар.

Ниитилелге кандыг-даачүве онза хереглел чок катывылбас-

даа, үр туруп-даашы да вас. А фольклор

баштайгы төрөл бөлүк амыдыралындан бээр арамгаче дир хөгжү

п, узун төөгүнү эрткен. Олдылышкаш, кижиден кажан-

даа адырлып көрбээн.

4 сөзүглел *эртем* стилинге
хамааржыр. *Онзагайы:*
Болуушкуннар чаңгыс
угланыышкынныг, тодаргай
илереттинген, тодаргай
барымдааларга үндезилеттинери,
медээ домаа колдап чоруур, эртем
терминнери ажыглаттынган

Эртем стили

Онзагай талалары:

- ✓ Болуушкуннарның дараалаштыр, чаңгыс угланыышкынныг, тодаргай илереттинген болуру
- ✓ Тодаргай барымдааларга үндезилеттинери
- ✓ Медээ домаа колдап чоруур
- ✓ Эртем-техниканың терминнери, түңнекчи болгаш тодарадыкчы сөстөр хөй хереглеттинер

Публицистика стили

Онзагай талалары:

- ✓ Өндур-бедик болгаш көдүрлүүшкүннүг аян киирер социал-политиктиг терминнер
- ✓ Килеңнээн, шооткан, чүүлдүгзүнген хөөннү илередир сөстөр болгаш бөлүглелдер
- ✓ Быжыг сөс каттыжыышкыннары, үлегер домактар болгаш чечен сөстөрнүң калбаа-биле хереглеттинери

Албан-херек стили Онзагай талалары:

- ✓ Сөстери, сөс каттыжыышкыннары бодалды анаа-ла соок аян-биле дамчыдары
- ✓ Сагыш-сеткил сиңген утка чок болуру

Чечен чогаал стили

Онзагай талалары:

- ✓ Номчукчунуң угаан-медерелинден аңгыда, ооң сагыш-сеткилинге дээр болгаш аңаа кандыг-бир хөөннү киирер
- ✓ Дылдың стиль аргаларын элбээ-биле ажыглаар
- ✓ Дорт чугааны калбаа-биле ажыглаар (романнар, тоожулар, чечен чугаалар, шүлүглелдер, шиилерниң киржикчилериниң чугаалары).
- ✓ Эпитет, деңнелге, метафора, гипербола дээшдылдың өске-даа чурумалдыг аргаларын үргүлчү хереглээр. Бо аргалар ылаңгыя шүлүк чогаалынга делгеренгей ажыглаттынар.

Төрээн чер-чуртунга, ооң культуразынга ынак болурунга кижиги эң-не бичиизинден-не эгелеп кижизиттинген болур. А ол бодунуң өг-бүлезинге, чурттап турар оран-савазынга, төрээн школазынга ынаандан эгелээр. Оон ыңай чүден эгелээрил дизе, төрээн чер-чуртунга ынак кижиниң бодунуң ышкаш төрээн черинге, бажың-балгадынга, ылаңгыя, төрээн дылынга ынак кижилерге хүндүткелден эгелээр.

Рефлексия.

- Оюн-кичээл силерге солун болду бе?
- Сорулгаларывыс чедип алдынган бе?
- Кандыг онаалгалар солун болду?
- Кайы онаалгаларга арай бергедээшкиннерге таваржыр-дыр силер?
- Тыва дылдың кайы кезектерин катаптаза чугула деп санап тур силер?

Онаалганы шилип алыр

1. Өөредилге болгаш чечен чогаал номнарындан азы интернеттен аңгы-аңгы стильдерге хамаарышкан тыва дыл дугайында бижиттинген сөзүглелдер тып бижиир, стильдерин болгаш онзагай талаларын айтыр.
2. Стильдерин болгаш онзагай талаларын айтып тургаш, аңгы-аңгы стильдерге хамааржыр тыва дыл дугайында 2-3 сөзүглел чогаадыр.

**Кичээнгейлиг
ажылдаанынар дээш
четтирдим!**